

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни**

"ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ"

**для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 9 від 16.12.2013 р.

Укладачі: Журавльова І. В.
Берест М. М.
Полтініна О. П.

М54 Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / укл. І. В. Журавльова, М. М. Берест, О. П. Полтініна. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 44 с. (Укр. мов.)

Наведено індивідуальний план самостійної роботи студентів у межах вивчення навчальної дисципліни. За кожною темою надано перелік питань для самостійного опрацювання та для підготовки до семінарських і практичних занять, запропоновано ситуаційні завдання та методичні рекомендації до їх розв'язання, контрольні питання для самодіагностики.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит".

Вступ

В умовах світової глобалізації та економіки післякризового періоду особливої актуальності набувають питання забезпечення якості фінансового управління на підприємствах. У даному зв'язку підготовка спеціалістів у сфері фінансового менеджменту, які володіють ґрунтовними компетентностями, спрямованими на управління активами та капіталом підприємства, оптимізацію фінансової, інвестиційної та операційної діяльності, вибір оптимального джерела залучення ресурсів дозволить сформувати фінансову еліту сучасного українського суспільства.

Навчальна дисципліна "Фінансовий менеджмент" є нормативною та вивчається студентами спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит", об'єднує прийоми та інструментарій класичного менеджменту і фінансової науки. Знання, отримані в результаті вивчення навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент", допоможуть студентам вирішувати широке коло завдань, а саме від складання фінансової звітності до поглибленого аналізу діяльності суб'єктів господарювання.

Навчальна дисципліна "Фінансовий менеджмент" побудована у ході розвитку таких дисциплін, як: "Фінанси", "Фінансовий аналіз", "Фінансова діяльність суб'єктів господарювання", "Інвестування" циклу підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" та у взаємодії з дисциплінами "Менеджмент", "Фінансова математика", "Гроші і кредит", "Економіка підприємства", "Бухгалтерський облік", "Бюджетна система", "Податкова система" циклу підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр", "Стратегічне управління" циклу підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр".

Дана навчальна дисципліна є підґрунтям для дисциплін магістерської програми, таких, як "Управління фінансовою санацією підприємства", "Фінансовий контролінг", "Інтелектуальні системи обробки даних з фінансової діяльності суб'єктів підприємництва", "Методологія наукових досліджень".

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів системи фундаментальних знань із фінансового менеджменту, засобів, механізмів та інструментарію системного фінансового управління організацією.

Досить велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів та виконання ними індивідуального завдання, що подається у вигляді курсової роботи.

Опанування дисципліни можливе виключно за умови виконання завдань не лише на заняттях, але й виконання самостійної роботи за темами.

Фінансовий менеджмент виступає одним із найперспективніших напрямів економічної науки, який вдало поєднує як теоретичні розробки у галузі

фінансів, управління, обліку та аналізу, так і практичну спрямованість розроблених у його рамках підходів. В основі управління фінансами полягає вміння приймати обґрунтовані рішення перспективного характеру. Професія фінансового менеджера як спеціаліста з управління фінансами суб'єкта господарювання стає все більш популярною та затребуваною серед керівників українських підприємств.

Тому викладання даної навчальної дисципліни потребує використання найбільш сучасних і перспективних методів та інструментів навчання. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначила, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення високої якості освіти випускникам вищої школи.

Відповідно до сучасної державної освітньої політики підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу. Це означає, що основними результатами діяльності освітніх закладів є не самі по собі знання, вміння, навички, а набір "ключових компетентностей" в інтелектуальній, громадянсько-правовій, інформаційно-комунікативній та інших сферах життя. Вирішення цієї проблеми передбачає детальне обґрунтування змісту та використовуваних сучасних методів навчально-виховного процесу.

Компетентності – це сформовані на основі знань, вмінь, навичок і їх практичного застосування здатності фахівця виконувати певні встановлені стандартом для бакалаврів, магістрів класи професійних завдань (визначаються освітньо-кваліфікаційною характеристикою, мають чіткі критерії оцінювання)

Компетентності, що формуються під час вивчення навчальної дисципліни, наведені у табл. 1 – 3.

Таблиця 1

Перелік компетентностей, які повинні бути сформовані у студентів освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"

Назва теми	Компетентності, які формуються в рамках теми
1	2
Змістовний модуль 1. Теоретичні та методичні основи фінансового менеджменту	
Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту	Здатність визначати функції та місце менеджера в системі менеджменту. Вміти розподіляти та визначати сфери фінансового менеджменту. Вміти обирати фінансові важелі, застосовувати фінансові методи
Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту	Здатність визначати інформацію, необхідну для функціонування системи менеджменту

1	2
Тема 3. Управління грошовими потоками	Здатність планувати та прогнозувати притоки та відтоки грошових потоків. Здатність розробляти і застосовувати платіжний календар
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках	Здатність визначати майбутню, теперішню вартість грошей за простими та складними відсотками. Здатність застосовувати метод пренумерандо, постнумерандо. Здатність використовувати методичний інструментарій оцінки вартості грошей при дискретних потоках платежів. Здатність застосовувати методичний інструментарій прогнозування річного темпу та індексу інфляції. Здатність застосовувати методичний інструментарій формування реальної відсоткової ставки з урахуванням фактора інфляції, оцінки вартості грошових коштів з урахуванням фактора інфляції
Змістовний модуль 2. Управління об'єктами фінансового менеджменту	
Тема 5. Управління прибутком	Здатність управляти формуванням прибутку суб'єкта підприємства. Здатність здійснювати операційний аналіз. Здатність управляти формуванням собівартості. Здатність управляти розподілом прибутку. Здатність формувати асортименту політику підприємства. Здатність формувати цінову політику підприємства
Тема 6. Управління активами	Здатність формувати політику управління оборотними активами підприємства Здатність формувати політику фінансування оборотних активів підприємства. Здатність формувати політику управління запасами підприємства. Здатність формувати політику управління дебіторською заборгованістю підприємства. Здатність формувати політику управління грошовими активами підприємства. Здатність формувати політику управління необоротними активами підприємства
Тема 7. Вартість та оптимізація структури капіталу	Здатність формувати політику управління фінансовою структурою капіталу. Здатність здійснювати оцінку вартості капіталу підприємства. Здатність оптимізувати структуру капіталу підприємства
Змістовний модуль 3. Управління фінансовими ризиками на підприємстві	
Тема 8. Управління інвестиціями	Здатність приймати рішення щодо доцільності та ефективності інвестиційних вкладень підприємства
Тема 9. Управління фінансовими ризиками	Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень
Тема 10. Аналіз фінансових звітів	Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень
Тема 11. Внутрішньо-фірмове фінансове прогнозування та планування	Володіння методами та навичками планування та прогнозування фінансових показників
Тема 12. Антикризове фінансове управління на підприємстві	Здатність до розробки та реалізації антикризових фінансових заходів

Професійні компетентності та відповідні їм вміння, якими мають володіти випускники спеціальності "Фінанси та кредит" освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" після вивчення навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент"

Клас професійних завдань	Компетентності фахівців	Вміння фахівців освітньо-професійного рівня "магістр"
1	2	3
1. Планові	Володіння методами та навичками планування та прогнозування фінансових показників	Вміння формувати структуру фінансового плану
		Складання прогновної фінансової звітності підприємства
		Розрахунок прогнозних фінансових показників
	Здатність планувати та прогнозувати притоки та відтоки грошових потоків	Вміння планувати та прогнозувати притоки грошових коштів та їх еквівалентів з операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства
		Вміння планувати та прогнозувати відтоки грошових коштів та їх еквівалентів з операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
	Здатність застосовувати методичний інструментарій прогнозування річного темпу та індексу інфляції	Вміння визначати майбутню, теперішню вартість грошей за простими та складними відсотками
Вміння використовувати методичний інструментарій формування реальної відсоткової ставки з урахуванням фактора інфляції, оцінки вартості грошових коштів з урахуванням фактора інфляції		
2. Організаційні	Здатність приймати рішення щодо доцільності та ефективності інвестиційних вкладень підприємства	Використовувати інструментарій та проводити аналіз доцільності капітальних вкладень
		Розрахунок показників оцінки інвестиційних проектів
		Вибір джерел фінансування та альтернативних проектів
	Здатність до розробки та реалізації антикризових фінансових заходів	Вміння визначати фактори розвитку кризових явищ на підприємстві
		Вміння формувати напрямки реалізації антикризової фінансової політики підприємства
	Здатність управляти формуванням прибутку суб'єкта підприємництва	Вміння здійснювати операційний аналіз
		Вміння розподіляти прибуток
		Вміння формувати асортиментну політику підприємства

1	2	3
2. Організаційні	Здатність формувати політику управління оборотними активами підприємства	Вміння управляти формуванням окремих видів оборотних активів певного розміру відповідно до певного обсягу діяльності підприємства
		Вміння враховувати сезонні коливання господарчої діяльності підприємства при формуванні обсягу і складу оборотних активів
		Вміння забезпечувати прискорювання оборотності оборотних активів у розрізі окремих їх видів і в цілому
		Вміння забезпечувати достатню ліквідність оборотних активів
		Вміння забезпечувати підвищення рентабельності оборотних активів
		Вміння організовувати мінімізацію втрат окремих видів оборотних активів
		Вміння формувати оптимальну структуру джерел фінансування оборотних активів
	Здатність формувати політику управління необоротними активами підприємства	Вміння організувати своєчасне оновлення необоротних активів
		Вміння визначати розмір потреби в прирості необоротних активів
		Вміння визначати форми задоволення потреб у прирості необоротних активів
		Вміння забезпечувати ефективність використання необоротних активів
		Вміння формувати оптимальну структуру джерел фінансування необоротних активів
	Здатність формувати політику управління фінансовою структурою капіталу	Вміння порівнювати витрати щодо залучення власного та позикового капіталу
		Вміння забезпечувати оптимальну структуру капіталу з позиції достатньої фінансової стійкості підприємства
		Вміння забезпечувати оптимальність фінансової структури капіталу з позиції високої кредитоспроможності підприємства
		Вміння забезпечувати оптимальність фінансової структури капіталу з позиції мінімізації загальної вартості капіталу

1	2	3
3. Аналітично-інформаційні	Здатність визначати інформацію, необхідну для функціонування системи менеджменту	Вміння формувати інформаційну базу для функціонування системи фінансового менеджменту та обирати, вилучати та отримувати з неї інформацію для прийняття управлінських рішень
	Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень	Вміння формувати, читати та використовувати фінансову звітність підприємства для виконання аналітичних процедур
		Розрахунок показників оцінки фінансового стану підприємства за даними його фінансових звітів
		Проведення комплексного фінансового аналізу
	Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень	Розуміння змісту та прояву наслідків фінансових ризиків в діяльності підприємства
		Вміння оцінювати рівень ризику інвестиційних та фінансових вкладень
		Розрахунок показників автономного та портфельного ризику
	Оцінка ризику проекту	

Таблиця 3

Когнітивні та особисті компетентності та відповідні їм вміння, якими мають володіти випускники спеціальності "Фінанси та кредит" освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" після вивчення навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент"

Компетентності фахівця	Вміння фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"
1	2
1. Здатність збирати, обробляти, систематизувати та узагальнювати інформацію про фінансову діяльність підприємства та його зовнішнє середовище	1.1. Знати джерела отримання необхідної фінансової інформації та вміти ними користуватися. 1.2. Перевіряти на коректність отриману фінансову інформацію. 1.3. Використовувати фінансову звітність підприємства як інформаційне забезпечення фінансового менеджменту. 1.4. Формувати інформаційне забезпечення щодо стану зовнішнього середовища. 1.5. Вміти використовувати комп'ютерні технології з метою пошуку інформації

6

1	2
<p>2. Здатність використовувати та удосконалювати методичний інструментарій та стандарти фінансового менеджменту, вивчати та впроваджувати передові фінансові технології, проводити наукові дослідження з визначених напрямків фінансового менеджменту підприємства</p>	<p>2.1. Оперувати понятійним апаратом та використовувати фундаментальні принципи та комплексні методики фінансового менеджменту для розв'язання фінансових ситуацій.</p> <p>2.2. Виокремлювати наукові проблеми у сфері фінансового менеджменту підприємства.</p> <p>2.3. Проводити критичний аналіз існуючих точок зору та досліджень фінансової проблематики.</p> <p>2.4. Формулювати власну точку зору на розв'язання фінансових проблем.</p> <p>2.5. Відстежувати, вивчати та використовувати передовий досвід у сфері фінансового менеджменту.</p> <p>2.6. Проводити індивідуальні дослідження з обраного напрямку фінансового менеджменту.</p> <p>2.7. Презентувати результати наукових досліджень на конференціях, засіданнях наукових секцій, гуртків, під час круглих столів</p>
<p>3. Здатність усвідомлювати себе як частку соціального колективу та суспільства</p>	<p>3.1. Мати комунікативні здібності, вміти працювати в команді та брати участь у спільному прийнятті рішень, брати на себе відповідальність, адаптуватися до змін.</p> <p>3.2. Вміти регулювати конфлікти, знаходити компромісні рішення у процесі спільної діяльності.</p> <p>3.3. Мати взаємоповагу, здатність співіснувати з людьми інших культур, мов та релігій.</p> <p>3.4. Мати повагу до цінностей демократичного суспільства</p>

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Самостійна робота – це форма організації індивідуального вивчення студентами навчального матеріалу в аудиторний та позааудиторний час. Самостійна робота студентів займає вагомe місце у навчальному процесі, підвищує відповідальність тих, хто навчається, формує в них навички працювати самостійно, здобувати знання, використовувати їх при аналізі процесів, що відбуваються у навколишньому та індивідуальному світі. Ця робота дозволяє ефективніше активізувати пізнавальні, професійні мотиви студентів, розвивати творче мислення.

Мета СРС – сприяти формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості молодшої людини, суть якої полягає у вміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги й контролю викладача. Завданнями СРС можуть бути засвоєння певних знань, вмінь, навичок, закріплення та систематизація набутих знань, їхнє застосування за вирішення практичних завдань та виконання творчих робіт, виявлення прогалин у системі знань із предмета. Самостійна робота дає можливість студенту працювати без поспіху, не боячись негативної оцінки товаришів чи викладача, а також обирати оптимальний темп роботи та умови її виконання.

Організація самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни має здійснюватися з дотриманням низки вимог.

1. Обґрунтування необхідності завдань у цілому й конкретного завдання зокрема, що вимагає виявлення та стимулювання позитивних мотивів діяльності студентів.

2. Відкритість та загальна оглядовість завдань. Усі студенти повинні знати зміст завдання, мати можливість порівняти виконані завдання в одній та в різних групах, проаналізувати правильність та корисність виконаної роботи, відповідність поставлених оцінок (адекватність оцінювання).

3. Надання детальних методичних рекомендацій щодо виконання роботи, а саме у якій послідовності працювати, з чого починати, як перевірити свої знання. За окремими завданнями студенти мають отримати пам'ятки.

Надання можливості студентам виконувати творчі роботи, які відповідають умовно-професійному рівню засвоєння знань, не обмежуючи їх виконанням стандартних завдань.

Здійснення індивідуального підходу за виконання самостійної роботи. Індивідуальні завдання можуть виконувати за бажанням усі студенти або окремі з них, які творчо обдаровані, вимогливі, мають великий досвід практичної діяльності, навчання та роботи за кордоном тощо. Індивідуалізація самостійної роботи сприяє самореалізації студента, розкриваючи в нього такі грані особистості, які допомагають професійному розвитку.

Нормування завдань для самостійної роботи, яке базується на визначенні витрат часу та трудомісткості різних їхніх типів. Це забезпечує оптимальний порядок навчально-пізнавальної діяльності студентів – від простих до складних форм роботи.

Можливість ведення обліку та оцінювання виконаних завдань і їхньої якості, що потребує стандартизації вимог до вмінь майбутніх спеціалістів та розроблення комплексу професійноорієнтованих завдань. Для цього пропонуються такі типи завдань, які передбачають отримання матеріалізованого результату (продукту). Під час їхнього виконання формуються також особистісні риси студента.

Підтримання постійного зворотного зв'язку зі студентами в процесі здійснення самостійної роботи, що є фактором ефективності навчального середовища.

Отже, самостійна робота студентів потребує чіткої організації, планування, системи й певного керування – обсяг завдань, типи завдань, методичні рекомендації щодо їхнього виконання, аналіз передбачуваних труднощів, облік, перевірка та оцінювання виконаних робіт, що сприяє підвищенню якості навчального процесу. Успіх цієї роботи багато в чому залежить від бажання, прагнення, інтересу до роботи, потреби в діяльності, тобто від наявності позитивних мотивів. Велике значення під час самостійної роботи студента мають його спрямованість, психологічна готовність, а також певний рівень бази знань, на який будуть нашаровуватися нові знання.

Для реалізації самостійної роботи в процесі вивчення навчального предмета студенти виконують комплекс завдань різних типів відповідних рівнів складності. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці, навчальному кабінеті або комп'ютерному класі університету, а також у домашніх умовах.

У цілому завдання для самостійної роботи студентів мають відповідати таким вимогам:

Професійна результативність – формулювання завдання, яке має гарантувати формування хоча б одного професійного вміння в термінах та поняттях майбутньої спеціальності студента.

Продуктивність – передбачає отримання квазіпрофесійного продукту навчальної самостійної праці студента після завершення всіх дій з вирішення цього завдання.

Конструктивність – наявність визначеної структури завдання-задачі (мета, вихідні дані, умови, що їх зв'язують).

Когнітивність – перевага розумових дій над психомоторикою в процесі вирішення завдання.

Самостійність – переважна кількість дій студента має бути самостійною, що забезпечується переліком вихідних даних, умовами задачі та необхідністю отримання різноманітних квазіпрофесійних продуктів. Кожен з елементів завдання-задачі має спонукати студента до того, щоб він сам приймав рішення, порівнював умови, здійснював необхідний інформаційний пошук тощо.

Розроблення завдань для СРС різних рівнів є основною умовою належного планування та організації самостійного навчання.

Самостійна робота є необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу будь-якої дисципліни.

До основних видів самостійної роботи студентів належить:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з вивчення рекомендованої викладачем літератури та додаткових літературних джерел.
3. Самостійне вивчення окремих питань на основі навчальної та додаткової літератури.
4. Вивчення основних термінів та понять із дисципліни.
5. Робота з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами.
6. Підготовка до практичних та семінарських занять.
7. Підготовка до проміжного та підсумкового контролю.
8. Контрольна перевірка кожним студентом особистих знань за запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю.
9. Робота з матеріалами мережі Internet.

Крім того, за всіма темами, які визначені навчальним планом, передбачені лекції. Однак окремі питання, які входять до змісту дисципліни, досить стисло й оглядово розглядаються на лекціях, семінарських і практичних заняттях або не розглядаються взагалі, а тому потребують більш детального і глибокого вивчення.

Таким чином, під час самостійної роботи студенту пропонуються такі види завдань для опанування матеріалу з конкретної теми навчальної дисципліни:

вивчити матеріали теми з урахуванням питань для самостійного опрацювання;

підготувати тези виступу під час семінарського заняття, підготувати доповіді з рекомендованих тем;

розв'язати ситуаційні завдання;

підготувати есе (за потребою);

продумати відповіді на запитання для самодіагностики.

Індивідуальний план самостійної роботи студента наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Індивідуальний план самостійної роботи студента

Тема	Види та форми СРС	Кількість годин	Планові терміни виконання, тиждень семестру	Форми контролю та звітності
1	2	3	4	5
Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою 1. Підготовка до кейса "Цілі та завдання фінансового менеджменту". Пошук і огляд літературних джерел за заданою проблематикою	10	1	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Есе "Співвідношення понять управління фінансами та фінансовий менеджмент"

1	2	3	4	5
Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою 2. Підготовка до практичного заняття за темою "Формування фінансової звітності для прийняття рішень у системі управління фінансами". Пошук і огляд літературних джерел за заданою проблематикою	10	2 – 3	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Есе "Система забезпечення фінансового менеджменту за темою НДРС"
Тема 3. Управління грошовими потоками	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою 3. Підготовка до практичного заняття "Визначення грошових потоків ретроспективним методом та методом прямих розрахунків"; "Прогнозування показників фінансової звітності: потоків грошових коштів, балансу". Виконання домашнього завдання (ДЗ)	22	4 – 6	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Перевірка правильності виконання ДЗ
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою 4. Підготовка до практичного заняття "Використання теорії	10	7 – 8	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5
	вартості грошей у часі в фінансових розрахунках". Виконання домашнього завдання (ДЗ)			аудиторних занять. Перевірка правильності виконання ДЗ
Тема 5. Управління прибутком	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою 5. Підготовка до практичного заняття "Визначення межі беззбитковості за окремими товарами та по підприємству в цілому". Підготовка до вирішення ситуаційного завдання "Формування асортиментної та цінової політики підприємства". Виконання домашніх завдань (ДЗ)	16	9 – 10	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Перевірка правильності виконання ДЗ
Тема 6. Управління активами	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою 6. Підготовка до практичного заняття "Визначення та аналіз моделей управління оборотним капіталом підприємства". "Методичні підходи до управління дебіторською заборгованістю". "Методичні підходи до управління запасами"	20	11 – 13	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Перевірка правильності виконання ДЗ

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5
	Виконання домашніх завдань (ДЗ)			
Тема 7. Вартість та оптимізація структури капіталу	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою 7. Підготовка до практичного заняття "Визначення вартості капіталу". Виконання домашнього завдання (ДЗ)	16	14 – 16	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Перевірка правильності виконання ДЗ
Тема 8. Управління інвестиціями	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	2	1 – 2	Активна участь у практичних заняттях
	1.2. Підготовка до практичних занять	2	1 – 2	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Огляд законодавчої бази щодо інвестиційної політики в Україні	2	3 – 4	Розгляд та обговорення підготовлених матеріалів
Тема 9. Управління фінансовими ризиками	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	2	5 – 6	Активна участь у практичних заняттях
	1.2. Підготовка до практичних занять	2	5 – 6	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Написання есе	2	6	Подання та виступ під час аудиторних занять
Тема 10. Аналіз фінансових звітів	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	2	7 тиждень	Активна участь у практичних заняттях

1	2	3	4	5
	1.2. Підготовка до практичних занять	2	7	
Тема 11. Внутрішньо- фірмове фінансове прогнозування та планування	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	2	8	Активна участь у практичних заняттях
	1.2. Підготовка до практичних занять	2	8	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Огляд складу фінансових звітів в Україні і за кордоном	2	9	Розгляд та обговорення підготовлених матеріалів
Тема 12. Антикризове фінансове управління на підприємстві	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	2	10	Активна участь у практичних заняттях
	1.2. Підготовка до практичних занять	2	10	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Огляд зарубіжного досвіду антикризового фінансового управління підприємством	3	11	Розгляд та обговорення підготовлених матеріалів
Всього		133		

Приступаючи до самостійного вивчення матеріалу, перш за все треба уважно ознайомитись з джерелами, що стосуються певної теми, розподілити питання на більш та менш складні. Виконуючи самостійну роботу, студент повинен законспектувати основний зміст теми, при цьому уникаючи механічного переписування джерел. Окремо слід виділяти основні теоретичні положення, ключові слова, спеціальні терміни і поняття.

Вивчення теоретичного матеріалу дисципліни слід починати з повторення основних положень, отриманих у процесі вивчення загальнотеоретичних і спеціальних дисциплін, а також лекційного матеріалу. Після освоєння

лекційного матеріалу доцільно перейти до розгляду рекомендованої літератури. Перелік загальних теоретичних проблем, які виносяться на обговорення в рамках кожної теми навчальної дисципліни, надані в методичних рекомендаціях для самостійної роботи.

Самостійна робота студента повинна розпочинатися ще до початку лекційних занять, тобто слід активно використовувати систему упереджувального вивчення підручників та навчальних посібників. Це дозволяє закласти теоретичну базу для більш глибокого сприйняття інформації під час лекції.

Засвоєнню основних теоретичних аспектів навчальної дисципліни сприятиме розв'язання ситуаційних завдань, наданих із рекомендаціями до їх виконання.

У результаті вивчення матеріалу певної теми рекомендується перевірити ступінь засвоєння інформації, відповідаючи контрольні запитання для самодіагностики, які пропонуються в рамках кожної теми.

Перевірка виконання самостійної роботи проводиться викладачем на семінарських та практичних заняттях, а також виносяться на підсумковий модульний контроль поряд із навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Змістовний модуль 1. Теоретичні та методичні основи фінансового менеджменту

Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту

Питання для самостійного опрацювання

1. Визначте сутність фінансового менеджменту, його ціль та завдання.
2. Розкрийте сутність механізму фінансового менеджменту.
3. Розкрийте етапи формування та розвитку фінансового менеджменту.
4. Визначте особливості української моделі фінансового менеджменту.

Підготовка есе

1. Співвідношення понять управління фінансами та фінансовий менеджмент.
2. Еволюція поглядів вчених на сутність мети фінансового менеджменту.
3. Сутнісні характеристики української моделі фінансового менеджменту.

Написання есе передбачає надання розгорнутої відповіді на питання із наведенням практичних прикладів та поданням авторської позиції за темою.

Підготовка до кейса за темою

Цілі та завдання фінансового менеджменту.

Питання для проведення семінарського заняття

1. Сутність механізму фінансового менеджменту.
2. Функції фінансового менеджменту.
3. Система регулювання фінансової діяльності підприємства.
4. Система зовнішньої підтримки фінансового менеджменту.
5. Система фінансових важелів.
6. Система фінансових методів .
7. Система фінансових інструментів.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначте особливості застосування фінансового менеджменту, розкрийте його ціль та завдання.
2. Дайте характеристику механізму фінансового менеджменту.
3. Деталізуйте етапи формування та розвитку фінансового менеджменту.

Література: основна [1 – 3; 5; 7 – 9]; додаткова [15 – 17].

Тема 2. Система забезпечення фінансового менеджменту

Питання для самостійного опрацювання

1. Нормативно-правові акти України, що регулюють фінансову діяльність підприємств.
2. Розбіжності у поглядах вітчизняних та зарубіжних дослідників на проблеми інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
3. Підходи до формування фінансової звітності підприємства.
4. Методичне забезпечення фінансового менеджменту.

Підготовка есе

Система забезпечення фінансового менеджменту за темою НДРС.

Написання есе передбачає надання розгорнутої відповіді на питання із наведенням практичних прикладів та поданням авторської позиції за темою.

Підготовка до практичного заняття

1. Формування фінансової звітності для прийняття рішень у системі управління фінансами.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте сутність вимог до інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
2. Структура інформаційної бази фінансового менеджменту.
3. Інформаційна база, що формується на підґрунті зовнішніх джерел.
4. Вимоги до фінансової звітності та її склад.
5. Управлінський облік і його використання для управління фінансами.

Література: основна [3; 5; 7; 9]; додаткова [16].

Тема 3. Управління грошовими потоками

Питання для самостійного опрацювання

1. Економічна сутність грошового потоку.
2. Порівняльна характеристика методу прямих розрахунків та ретроспективного методу складання звіту про рух грошових коштів.
3. Економічна сутність та відмінність між поняттями "чистий прибуток" та "чистий грошовий потік".
4. Особливості грошових потоків від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.
5. Методичні підходи до прогнозування грошових потоків підприємства.

Підготовка до практичних занять

1. Визначення грошових потоків ретроспективним методом та методом прямих розрахунків.
2. Прогнозування показників фінансової звітності: потоків грошових коштів, фінансового балансу.

Завдання до самостійного виконання

Необхідно за даними фінансової звітності підприємства (баланс та звіт про фінансові результати), що надається викладачем, здійснити розрахунок грошових потоків підприємства ретроспективним методом.

Методичні рекомендації

1. Необхідно провести агрегування балансу підприємства: статей активу за ступенем ліквідності, статей пасиву за строковістю погашення зобов'язань.

2. Розрахувати абсолютне відхилення (різниця між значенням статті на кінець періоду та на початок періоду) за кожною зі статей агрегованого балансу, за формулою 1:

$$\text{Відх}_{\text{абсол}} = \text{Знач}_k - \text{Знач}_n, \quad (1)$$

де $\text{Відх}_{\text{абсол}}$ – абсолютне відхилення, грн;

Знач_k – значення статті на кінець періоду, грн;

Знач_n – значення статті на початок періоду, грн.

3. Сформуванати звіт про рух грошових коштів ретроспективним методом, із використанням балансових схем, що наведено на рис. 1.

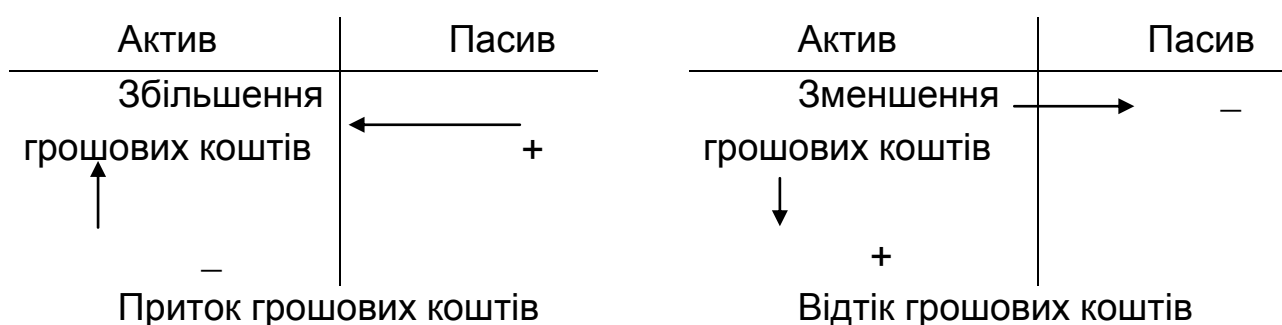

Рис. 1. Схеми класифікації підсумкових змін у балансі

4. Зміни статті "Основні засоби" враховуються за формулою 2:

$$\Delta \text{ОЗ} = \text{ОЗ}_k - \text{ОЗ}_n + \text{А}, \quad (2)$$

де $\Delta \text{ОЗ}$ – зміна вартості основних засобів;

ОЗ_n – вартість основних засобів на початок періоду;

ОЗ_k – вартість основних засобів на кінець періоду;

А – амортизаційні нарахування за період.

Якщо результат за розрахунками (2) буде мати позитивний знак, спостерігається загальне збільшення вартості основних засобів і отримана сума відноситься до напрямів (відтоків) використання грошових коштів.

Якщо ж результат буде мати від'ємний знак, спостерігається загальне зменшення вартості основних засобів і отримана сума відноситься до джерел (притоків) грошових коштів.

5. За результатами побудови звіту про рух грошових коштів ретроспективним методом необхідно надати висновки про структуру джерел та напрями використання грошових коштів на підприємстві.

Завдання для самоперевірки

1. Власний капітал фірми складає 4 500 грн, при цьому 3 000 грн знаходяться на рахунку в банку, а решта – в касі фірми. Складіть баланс на початок та кінець місяця, а також звіт про рух грошових коштів, якщо на фірмі за цей період будуть здійснені такі операції:

закупівля сировини на суму 2 000 грн (із них 1 500 грн сплачується готівкою) в поточному місяці;

придбано обладнання за рахунок короткотермінового кредиту банку в розмірі 4 000 грн.

2. Власний капітал фірми складає 12 200 грн. При цьому весь капітал знаходиться на рахунку в банку. Складіть баланс та звіт про рух грошових коштів, якщо:

фірма придбала сировину на суму 4 700 грн на умовах сплати 2 500 грн одразу та решти наступного місяця;

фірма придбала обладнання на суму 7 500 грн, взявши позику в банку під 35 % річних;

фірма продає вироблені товари за ціною 8 700 грн за одиницю на умовах негайної оплати 3 700 грн, а решта – через місяць.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Зміна вартості грошей у часі; засоби врахування дії часу при визначенні вигідності фінансових операцій.

2. Методи розрахунку майбутньої і теперішньої вартості грошей.

3. Основні схеми нарахування простих і складних відсотків.

4. Фінансові ренти (ануїтети); визначення майбутньої і теперішньої вартості ануїтету.

5. Чинники впливу на вибір ставки дисконтування.

Література: основна [5; 8; 10]; додаткова [15; 20].

Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та її використання у фінансових розрахунках

Питання для самостійного опрацювання

1. Сучасний інструментарій оцінки вартості грошей часі.
2. Чинники, що впливають на зміну вартості грошей у часі.
3. Методи врахування інфляції у фінансових розрахунках.
4. Види ануїтетів.
5. Сутність визначення майбутньої вартості безстрокового ануїтету.

Підготовка до практичного заняття

Використання теорії вартості грошей у часі в фінансових розрахунках.

Завдання до самостійного виконання

1. Яку суму необхідно повернути 19.04. наступного року, якщо при зверненні в банк 06.11. поточного року з метою отримання кредиту підприємцю було видано 18 тис. грн, при цьому нараховані прості відсотки за ставкою 15 % річних були утримані банком у момент надання кредиту? Застосовується формула 3.

2. Яка сума боргу через 25 місяців, якщо його початкова величина 500 тис. грн, відсотки складні, ставка 20 % річних, нарахування щоквартальне? Застосовується формула 4.

Методичні рекомендації

$$FV = PV \times (1 + n \times r), \quad (3)$$

де FV – нарощена величина капіталу;

PV – вихідна величина капіталу;

r – ставка простих відсотків, частки одиниці;

n – тривалість фінансової операції, років.

$$FV = PV \times (1 + r / m)^{m \times n}, \quad (4)$$

де n – кількість років фінансової операції;

m – число нарахувань відсотків у рік;

r – річна процентна ставка.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначте поняття "грошові кошти", "еквіваленти грошових коштів", "грошові потоки".
2. Наведіть класифікацію грошових потоків.
3. Склад вхідних грошових потоків підприємства і завдання управління ними.

4. Склад вихідних грошових потоків підприємства і завдання управління ними.

5. Аналіз грошових потоків і забезпечення перевищення надходження коштів над витратами.

6. Методичні підходи до прогнозування грошових потоків.

Література: основна [2; 3; 5]; додаткова [21].

Змістовний модуль 2. Управління об'єктами фінансового менеджменту

Тема 5. Управління прибутком

Питання для самостійного опрацювання

1. Аналіз підходів до формування прибутку підприємства.
2. Аналіз методів управління прибутковістю підприємства.
3. Чинники, що впливають на асортиментну та цінову політику підприємств.
4. Особливості асортиментної та цінової політики на підприємствах різних галузей.
5. Показники ефективності асортиментної та цінової політики.
6. Напрями розподілу прибутку підприємства.

Підготовка до практичного заняття

Визначення межі беззбитковості за окремими товарами та по підприємству в цілому.

Підготовка до вирішення ситуаційного завдання

Формування асортиментної та цінової політики підприємства.

Завдання до самостійного виконання

Постійні витрати організації складають 10 500 грн за місяць. Середня виручка за одну послугу складає 7 грн, із яких 2,80 грн припадає на змінні витрати. Дайте відповіді на такі запитання:

1. Скільки послуг повинна надати організація за 1 місяць, щоб досягти рівня беззбитковості?
2. Скільки послуг повинна надати організація, щоб отримати за один місяць прибуток у розмірі 4 200 грн?

3. Якщо через інфляцію постійні витрати організації досягнуть 14 700 грн, а змінні – 3,75 грн, і ціна при цьому буде дорівнювати 9 грн за одиницю, то скільки послуг повинна буде надати організація, щоб досягти прибутку 5 200 грн?

4. При поточній ціні організація надавала послуги 3 500 клієнтам за місяць. Якщо ціна підніметься до 9 грн, то очікується зниження рівня послуг на 10 %. На який прибуток може розраховувати організація в такій ситуації (при тих же постійних та змінних витратах)?

5. Через покращання умов обслуговування організація може збільшити кількість клієнтів до 3 450, при цьому зростуть і постійні витрати на 800 грн. Як зміниться при цьому прибуток організації?

Які заходи вигідніше вжити, ті, що вказані в четвертому запитанні, чи ті, що в п'ятому?

Методичні рекомендації

1. Валовий прибуток підприємства:

$$ВП = ЧД - (ПВ + ЗВ), \quad (5)$$

де ЧД – чистий дохід підприємства;

ПВ – постійні витрати підприємства;

ЗВ – змінні витрати на весь обсяг виробництва.

2. Точка беззбитковості:

$$T_6 = ПВ / (Ц - ЗВ_0), \quad (6)$$

де Ц – ціна одиниці продукції;

ЗВ₀ – змінні витрати на одиницю продукції.

3. Коефіцієнт операційного левериджу (важеля) показує, на скільки відсотків зміниться балансовий прибуток при збільшенні чистого доходу на один відсоток.

$$КОЛ = \Delta ВП (\%) / \Delta ЧП (\%) = В / (В - ПВ), \quad (7)$$

де В – сума внеску на покриття постійних витрат та прибутку (валової маржі).

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначення "порогу рентабельності" (точки беззбитковості) і "запасу" фінансової міцності.

2. Зміст операційного аналізу (аналіз "витрати – обсяг реалізації – прибуток").

3. Використання поділу витрат на змінні та умовно-постійні в управлінні фінансами.
4. Операційний важіль. Визначення сили впливу операційного важеля.
5. Формування ціни продукції на основі повної та часткової собівартості.
6. Основні методи визначення базової ціни продукції.
7. Види прибутку підприємства. Управління формуванням і розподілом прибутку.
8. Вплив оподаткування на формування і розподіл прибутку.
9. Розподіл чистого прибутку на нагромадження і споживання.
10. Сутність основних теорій дивідендної політики.
11. Методи нарахування і виплати дивідендів.

Література: основна [2; 3; 5; 7; 10]; додаткова [13; 15].

Тема 6. Управління активами

Питання для самостійного опрацювання

1. Підходи до класифікацій активів підприємства.
2. Особливості формування та використання оборотних активів на підприємстві.
3. Методичні підходи до управління оборотними активами підприємства.
4. Визначення необхідного обсягу оборотних активів для підприємства.
5. Методичні підходи до управління необоротними активами підприємства.
6. Світовий досвід управління оборотним та необоротними активами підприємства.

Підготовка до практичних занять

1. Визначення та аналіз моделей управління оборотним капіталом підприємства.
2. Методичні підходи до управління дебіторською заборгованістю.
3. Методичні підходи до управління запасами.
4. Методичні підходи до визначення моделей формування та фінансування оборотних активів.

Завдання до самостійного виконання

1. За один місяць завод може реалізувати 800 холодильників. Для придбання комплектуючих завод бере кредит під 30 % річних. Складські витрати готової продукції на одиницю складають за місяць 50 грн. Постійні

витрати на одне замовлення складають 400 грн, а комплектуючі придбаються у виробників по ціні 120 грн за комплект для виробництва одного холодильника. Визначте оптимальний розмір партії для закупівлі комплектуючих та яку мінімальну ціну повинна встановити фірма, щоб досягти беззбитковості. Слід враховувати, що реалізація холодильників протягом всього року не зміниться. З одного комплекту комплектуючих виробляють один холодильник.

2. Протягом року підприємство може реалізувати 30 т крупи. За використання капіталу воно платить 28 % річних банку. Складські витрати складають за 1 рік в середньому 10 грн за 1 т. Постійні витрати на одне замовлення складають 200 грн, а придбають крупу по ціні 600 грн за одну тонну. Визначте розрахунковим шляхом оптимальний розмір партії та оптимальну частоту замовлень. Слід враховувати, що реалізація крупи протягом всього року не зміниться.

Методичні рекомендації

1. Оптимальний розмір замовлення (ОРЗ) визначається за формулою:

$$ОРЗ = \sqrt{\frac{2 \times P \times C}{3}} \quad (8)$$

де P – величина витрат матеріалів за визначений період у натуральному вимірі;

C – вартість виконання одного замовлення (витрати на розміщення замовлення, витрати з одержання і перевірки товарів);

3 – витрати на утримування одиниці запасів за період.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Структура і джерела формування оборотного капіталу підприємства.
2. Чинники впливу на розмір власних оборотних засобів підприємства.
3. Методи розрахунку постійної потреби підприємства в оборотних засобах.
4. Операційний і фінансовий цикли: розрахунок і застосування в управлінні оборотним капіталом.
5. Вибір політики фінансування оборотних засобів.
6. Управління грошовими коштами (залишками на поточних рахунках).
7. Засоби управління товарно-матеріальними запасами.
8. Контроль за ефективним використанням оборотних засобів.
9. Шляхи прискорення обертання оборотних засобів.
10. Управління ліквідністю підприємства.
11. Заходи підвищення ефективності використання оборотного капіталу підприємства.

12. Використання плану грошових надходжень і витрат (платіжного календаря) для управління поточною платоспроможністю (ліквідністю) підприємства.

13. Особливості управління оборотним капіталом на підприємствах із сезонним характером виробництва.

14. Прийоми управління дебіторською заборгованістю.

Література: основна [2; 3; 5; 6]; додаткова [15; 20; 21].

Тема 7. Вартість та оптимізація структури капіталу

Питання для самостійного опрацювання

1. Підходи до класифікації капіталу підприємства.
2. Підходи до визначення оптимальної структури капіталу.
3. Методичні підходи до визначення вартості капіталу.
4. Світовий досвід оптимізації структури капіталу підприємства.

Підготовка до практичного заняття

1. Визначення вартості капіталу.

Завдання до самостійного виконання

1. Компанії надається знижка 3 %, якщо рахунок за товар на суму 100 тис. грн оплачується протягом 10 днів. Однак компанія може одержати товар без знижки з терміном оплати рахунка протягом 60 днів. Банк може позичити гроші для оплати рахунка під 14 % річних. Який варіант фінансування є більш вигідним? Кредити можна отримати в рамках кредитної лінії, розрахованої на рік.

2. Фірма хоче збільшити оборотний капітал на 10 млн грн. Можливі три варіанти фінансування:

1. Скористатися комерційним кредитом протягом року, відмовившись від знижки, наданої на умовах 4/10 нетто 60.

2. Узяти кредит у банку під 75 % річних.

3. Емітувати облігації зі ставкою 39 % річних. Витрати, пов'язані з емісією і розміщенням складають 20 000 грн. Визначити кращий варіант.

Методичні рекомендації

1. Вартість залучення капіталу за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства – визначається як недоотриманий прибуток від вкладення її в інші джерела:

$$VK_n = PR / VлК, \quad (9)$$

де PR – прибуток;

VлК – власний капітал.

2. Вартість залучення капіталу за рахунок додаткової емісії акцій:

$$BK_e = \frac{D}{C_a - V_e}, \quad (10)$$

де D – дисконтовані дивіденди, виплачені за акціями;

C_a – ціна всіх акцій;

V_e – витрати на емісію.

3. Вартість залученого капіталу за рахунок кредиту банку:

$$BK_B = \frac{C_P - C_P \times PP}{K_B}, \quad (11)$$

де C_P – процентна ставка по кредиту (грн);

PP – ставка податку з прибутку;

K_B – обсяг банківського кредиту (з урахуванням витрат позичальника).

4. Вартість залученого капіталу за рахунок емісії облигацій:

$$BK_e = \frac{C_P \times (1 - PP)}{1 - P_{ев}}, \quad (12)$$

де C_P – ставка купонного процента за облигацією;

PP – ставка податку з прибутку;

$P_{ев}$ – рівень емісійних витрат.

5. Вартість залученого капіталу за рахунок товарного кредиту:

$$BK_{TK} = \frac{x}{100 - x} \times \frac{360}{z - y}, \quad (13)$$

де x – відсоток знижки, якщо фірма не використовує товарний кредит;

y – кількість днів, протягом яких фірма може здійснити платіж і скористатися знижкою;

z – кількість днів, на які фірма берет товарний кредит.

6. Загальна вартість капіталу може бути розрахована за такою формулою:

$$ЗВК = \frac{(\sum Y_i \times BK_i)}{100\%}, \quad (14)$$

де Y_i – питома вага i -го виду капіталу у відсотках у загальному капіталі підприємства;

BK_i – вартість притягнутого капіталу з різних джерел.

7. Гранична вартість капіталу для визначення границь ефективності додаткового залучення капіталу:

$$ГВК = \frac{\text{зміна вартості капіталу}}{\text{зміна суми капіталу}} = \frac{\Delta ЗВК}{\Delta K} \quad (15)$$

8. Для пошуку оптимально структури капіталу використовується показник ефективність залученого позикового капіталу або ефективність фінансового важеля:

$$ЕФВ = (R_a - B_k) \times \frac{ПК}{ВК} \times 100 \% \quad (16)$$

де R_a – рівень рентабельності використання активів підприємства;

B_k – ставка відсотка за кредит;

ПК – сума (або питома вага) позикового капіталу;

ВК – сума (або питома вага) власного капіталу.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Вартість (ціна) капіталу, який залучається підприємством із різних джерел.

2. Визначення середньозваженої ціни капіталу і її застосування у фінансовому менеджменті.

3. Визначення граничної ціни капіталу.

4. Складові власного капіталу і зобов'язань підприємства.

5. Визначення ціни власного капіталу підприємства.

6. Визначення ціни позикового капіталу.

7. Вибір структури капіталу підприємства; оптимізація структури капіталу.

8. Шляхи зниження ціни капіталу підприємства.

9. Ефект фінансового левериджу (важеля).

10. Шляхи підвищення рентабельності власного капіталу підприємства.

11. Вплив ціни і структури капіталу на вартість підприємства.

Література: основна [2; 3; 5; 6; 23; 24]; додаткова [15; 16; 23].

Змістовний модуль 3. Управління фінансовими ризиками на підприємстві

Тема 8. Управління інвестиціями

Питання для самостійного опрацювання

1. Капітальні вкладення підприємства як об'єкт управління.

2. Управління джерелами фінансування реальних інвестицій.

3. Пост-аналіз та супровід інвестиційного проекту.

4. Ринок звичайних акцій та типи операцій з акціями.

5. Рівновага на ринку акцій.

6. Привілейовані акції та їх особливості.

Підготовка до семінарського заняття

Тема: зміст та особливості інвестиційної політики господарюючих суб'єктів.

1. Сутність та форми реального інвестування.
2. Фактори, що впливають на процес прийняття інвестиційних рішень.
3. Методи порівняння та вибору інвестиційних проектів.
4. Лізинг як джерело фінансування.

Підготовка до практичних занять

1. Розрахунок показників оцінки інвестиційного проекту.
2. Аналіз ефективності прийняття рішень за фінансовими інвестиціями.

Завдання до самостійного виконання

1. Підприємство аналізує два взаємовиключні проекти:

проект А передбачає впровадження нової технології виробництва пральних засобів;

проект Б надає можливість розширення обсягів виробництва пральних засобів, що випускаються підприємством у поточному періоді, на 50 %, при цьому попит на продукцію на ринку є досить високим.

Підраховано, що грошові потоки за умов реалізації проектів складатимуть (табл. 5).

Таблиця 5

Грошові потоки за проектами (тис. грн)

Роки	Проект А	Проект Б
0	-250	-250
1	0	110
2	0	110
3	50	110
4	310	110
5	310	110

Вартість капіталу для підприємства складає 10 %. Оберіть кращий проект, використовуючи показник чистої приведеної вартості, відповідь обґрунтуйте.

2. Підприємство проводить емісію облігацій номінальною вартістю 1 500 грн. Строк обігу облігації складає 3 роки, купонна ставка – 10 %, виплачується щорічно.

Визначте ринкову вартість облігації, якщо ринкова ставка доходності складає 15 %. Як зміниться ринкова вартість облігації, якщо ринкова ставка доходності впаде до 11 %?

Методичні рекомендації

Чиста приведена вартість (NPV) – це приведена вартість чистих грошових потоків проекту за вирахуванням початкових інвестицій, необхідних для його реалізації. Реалізація даного методу оцінки передбачає:

1) знайти приведені до поточного моменту часу значення кожного потоку грошових коштів, включаючи як вхідні, так і вихідні грошові потоки. Дисконтування ведеться за вартістю капіталу проекту.

2) підсумувати отримані дисконтовані грошові потоки (тобто визначити величину NPV).

3. Якщо $NPV > 0$, проект приймається. Якщо $NPV = 0$, то потоки грошових коштів проекту достатні для відшкодування інвестованого капіталу і забезпечення необхідної норми прибутку на вкладений капітал, але при цьому реалізація проекту не впливає на ринкову ціну акцій фірми. Проект може бути як прийнятний, так і відхилений. Якщо $NPV < 0$, то проект відхиляється.

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} - ICO, \quad (17)$$

де CF – грошовий потік відповідного періоду t ;

k – необхідна мінімальна ставка прибутковості або вартість капіталу проекту;

ICO – вартість початкових інвестицій;

n – термін життя проекту.

Вартість облігації з кінцевим строком погашення визначається за допомогою формули (18):

$$V = \sum_{t=1}^n \frac{I}{(1+k_d)^t} + \frac{MV}{(1+k_d)^n} \quad (18)$$

де I – сума щорічних виплат,

k_d – ставка дохідності облігації;

n – кількість років до настання строку погашення облігації;

MV – номінальна вартість облігації (вартість облігації в момент погашення).

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначте зміст та основні завдання управління інвестиційною діяльністю підприємства.

2. Розкрийте сутність принципів та етапів формування інвестиційної політики підприємства.

3. Основні показники оцінки ефективності інвестиційних проектів.

4. Визначте та охарактеризуйте основні завдання розробки інвестиційного проекту.

5. Виділіть класифікаційні ознаки проектів.
6. Визначте, за якими параметрами проводиться порівняльний аналіз проектів та критерії вибору інвестиційного проекту.
7. Охарактеризуйте форми фінансового інвестування.
8. Виділіть етапи процесу управління фінансовими інвестиціями.
9. Охарактеризуйте моделі оцінки вартості боргових та дольових цінних паперів.
10. Основні підходи до формування портфеля фінансових інвестицій.

Література: основна [3 – 5; 8; 11]; додаткова [14; 17; 27].

Тема 9. Управління фінансовими ризиками

Питання для самостійного опрацювання

1. Автономний та портфельний ризик.
2. Умови та фактори виникнення ризиків.
3. Критерії прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності.
4. Сучасні концепції організації управління ризиками.

Підготовка есе

Написання есе передбачає надання змістовної характеристики фінансових ризиків, що виникають у певній сфері фінансового менеджменту підприємства та визначення і обґрунтування методів їх нейтралізації. Вибір сфери фінансового менеджменту відбувається студентом за узгодженням із викладачем.

Підготовка до практичних занять

1. Оцінка фінансових ризиків на базі бухгалтерської звітності
2. Управління ризиками при прийнятті фінансових рішень.

Завдання до самостійного виконання

Очікувана дохідність акцій підприємства X має характеризуватися таким розподілом (табл. 6).

Таблиця 6

Показники очікуваної дохідності акцій підприємства

Попит на продукцію підприємства	Ймовірність	Дохідність, %
низький	0,1	-50
нижче середнього	0,2	-5
середній	0,4	16
вище середнього	0,2	25
високий	0,1	60
всього	1	

Знайдіть очікувану дохідність акцій компанії, середньоквадратичне відхилення та коефіцієнт варіації.

Методичні рекомендації

Очікувана дохідність актива визначається:

$$\bar{R} = \sum_{i=1}^n (R_i) \times (P_i), \quad (19)$$

де R_i – i -а можлива дохідність;

P_i – ймовірність її отримання;

n – загальна кількість можливих варіантів дохідностей.

Таким чином, очікувана дохідність (математичне очікування дохідності) – це середньозважена величина можливих значень дохідності, де ваговими коефіцієнтами є ймовірності їх отримання.

Ризик інвестицій в актив визначається розкидом або дисперсією всіх можливих значень його дохідності відносно їх середньої величини.

Середньоквадратичне (стандартне) відхилення визначається за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \times (P_i)}, \quad (20)$$

де R_i – i -а можлива дохідність;

\bar{R} – середньозважена дохідність;

P_i – ймовірність її отримання,

Чим більше стандартне відхилення доходності, тим більшою є її мінливість та, відповідно, вище ризик інвестиції.

Дисперсія (варіація) доходності (σ^2) – квадрат стандартного відхилення. Показує розкид розподілу доходності.

Коефіцієнт варіації (дисперсії) визначається:

$$CV = \frac{\sigma}{R}, \quad (21)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення;

R – середня дохідність.

Виступає мірою відносної дисперсії (ризик), відображає ризик, який припадає на одиницю дохідності: чим він вищий, тим більшим вищим є ризик інвестицій.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте зміст поняття "фінансовий ризик" та виділіть його місце у структурі видів підприємницького ризику.
2. Розкрийте зміст основних характеристик фінансового ризику.
3. Які види фінансових ризиків ви знаєте?
4. Виділіть фактори виникнення фінансових ризиків на підприємстві.
5. Охарактеризуйте зміст та етапи політики управління фінансовими ризиками.
6. Як відбувається встановлення гранично допустимого рівня фінансових ризиків за окремими фінансовими операціями та видами фінансової діяльності підприємства?
7. Виділіть напрями нейтралізації негативних наслідків окремих видів фінансових ризиків.
8. Перерахуйте основні методи нейтралізації фінансових ризиків.
9. Уникання ризику та заходи його реалізації.
10. Лімітування концентрації ризику.
11. Диверсифікація фінансових ризиків та її основні напрямки.

Література: основна [3 – 5]; додаткова [12; 17; 22].

Тема 10. Аналіз фінансових звітів

Питання для самостійного опрацювання

1. Аналіз тенденцій змін коефіцієнтів, аналіз масштабу та аналіз темпів зростання.
2. Аналіз рентабельності власного капіталу та методика "Дюпон".
3. Обмеження застосування аналізу фінансових коефіцієнтів.
4. Аналіз консолідованої звітності.
5. Виявлення та аналіз викривлень у фінансовій звітності.
6. Коефіцієнти управління заборгованістю.
7. Коефіцієнти ринкової вартості.
8. Огляд складу фінансових звітів в Україні і за кордоном.

Підготовка до практичних занять

1. Аналіз ефективності використання ресурсів підприємства за даними його фінансової звітності.

Завдання до самостійного виконання

Базуючись на даних фінансової звітності підприємства (форма 1, форма 2, надаються викладачем), розрахуйте та проаналізуйте показники, що характеризують прибутковість діяльності (рентабельність) господарюючого

суб'єкта. Складіть аналітичну таблицю. Проведіть оцінку рівня та динаміки рентабельності підприємства за окремими показниками. Надайте обґрунтовані аналітичні висновки.

Методичні рекомендації

Рентабельність демонструє ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства та показує, скільки гривень прибутку (валового, операційного, до оподаткування, чистого) приходиться на 1 грн реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), активів, власного капіталу тощо. Інформаційним забезпеченням аналізу рентабельності підприємства є форма № 1 "Баланс" та форма № 2 "Звіт про фінансові результати".

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється за допомогою системи показників. До основних показників рентабельності відносять:

рентабельність активів (майна) – показує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в його активи.

Аналіз рентабельності активів здійснюють для оцінки ефективності діяльності підприємства, також використовують при вивченні попиту на продукцію;

рентабельність сукупного капіталу, має економічну інтерпретацію, аналогічну попередньому показнику. Значення цього коефіцієнта цікавить, в першу чергу, інвесторів;

рентабельність власного капіталу, цей показник має значення, насамперед, для наявних і потенційних власників та акціонерів. Рентабельність власного капіталу показує, який прибуток приносить кожна інвестована власниками грошова одиниця. Це основний показник, що використовують для характеристики ефективності вкладень у діяльність того чи іншого виду;

валова рентабельність реалізованої продукції. Даний показник відображає ефективність виробничої діяльності підприємства, а також ефективність політики ціноутворення;

операційна рентабельність реалізованої продукції. Цей коефіцієнт показує рентабельність підприємства після вирахування затрат на виробництво і збут товару. Він є одним із найкращих інструментів визначення операційної ефективності і свідчить про спроможність керівництва підприємства отримувати прибуток від діяльності до вирахування витрат, які не відносяться до операційної діяльності. Аналіз цього показника в сукупності з показником валової рентабельності дозволяє сформулювати уявлення про те, чим викликані зміни рентабельності;

чиста рентабельність реалізованої продукції підприємства відображає відношення чистого прибутку до розміру виручки від реалізації продукції підприємства. Якщо показник операційної рентабельності залишається

незмінним, а показник чистої рентабельності знижується, то це може свідчити або про збільшення фінансових витрат і отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств, або про підвищення суми сплачених податкових платежів;

валова рентабельність основної діяльності характеризує ефективність роботи структурних підрозділів підприємств за центрами витрат і центрами відповідальності, де відбувається формування змінних витрат, безпосередньо пов'язаних з виготовленням продукції та загальновиробничим управлінням, а також визначення виробничої собівартості. Дає змогу визначити, скільки копійок валового прибутку, який створюється в процесі реалізації продукції, формує 1 грн витрат виробничої собівартості;

рентабельність операційної діяльності свідчить про ефективність операційних витрат підприємства і відображає суму прибутку, отриману в розрахунку на 1 грн цих витрат.

Виконання аналізу рентабельності підприємства передбачає заповнення табл. 7.

У процесі аналізу необхідно дослідити отримані під час розрахунків значення та динаміку перелічених показників рентабельності.

За результатами аналізу рентабельності надаються висновки про ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства (у розрізі аналізованих показників).

Таблиця 7

Показники рентабельності підприємства

Показник	Джерело інформації	20__ рік	20__ рік
Рентабельність активів (капіталу)	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1900}_{\text{п}} + 1900_{\text{к}})}$		
Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1495}_{\text{п}} + 1495_{\text{к}})}$		
Валова рентабельність реалізованої продукції	$\frac{\text{ф. 2 р. 2090 (2095)}}{\text{ф. 2 р. 2000}}$		
Операційна рентабельність реалізованої продукції	$\frac{\text{ф. 2 р. 2190 (2195)}}{\text{ф. 2 р. 2000}}$		
Чиста рентабельність реалізованої продукції	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)}}{\text{ф. 2 р. 2000}}$		
Валова рентабельність основної діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2090 (2095)} \times 2}{\text{ф. 2 р. 2050}}$		
Рентабельність операційної діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2190 (2195)}}{\text{ф. 2 р. (2050 + 2180)}}$		

Примітка: індекси "п" та "к" біля рядків балансу означаються відповідно початок та кінець звітного періоду.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначте склад фінансової звітності підприємства.
2. Які джерела фінансової звітності ви знаєте?
3. Коротко охарактеризуйте існуючі методики аналізу фінансових звітів господарюючих суб'єктів.
4. Розкрийте основні напрями аналізу фінансових звітів.
5. Абсолютні та відносні показники аналізу фінансових звітів.
6. Методи фінансового аналізу та їх використання для оцінки фінансового стану підприємства.
7. Як можна виявити викривлення у фінансовій звітності.
8. Особливості аналізу консолідованої фінансової звітності.
9. Особливості та можливості застосування аналізу масштабу та аналізу темпів росту.
10. Методика "Дюпон" та фактори, що визначають рентабельність власного капіталу.

Література: основна [4; 5; 8; 11]; додаткова [17; 24; 27; 28 – 31].

Тема 11. Внутрішньофірмове фінансове прогнозування та планування

Питання для самостійного опрацювання

1. Етапи фінансового планування на підприємстві.
2. Бюджетування в системі фінансового планування.
3. Операційний бюджет підприємства.

Підготовка до практичних занять

Складання прогнозованої фінансової звітності

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте економічний зміст поняття "фінансове планування".
2. Охарактеризуйте системи фінансового планування та форми реалізації його результатів на підприємстві.
3. Що таке "фінансова стратегія підприємства"? Охарактеризуйте основні етапи процесу її розробки.
4. Покажіть зв'язок між фінансовою стратегією та фінансовою політикою підприємства.
5. Розкрийте зміст та часовий горизонт поточного фінансового планування.
6. Охарактеризуйте види поточних фінансових планів.
7. Визначте зміст та часові горизонти оперативного фінансового планування.

8. Охарактеризуйте бюджет як головну форму оперативного фінансового плану.

9. Які класифікаційні ознаки бюджетів підприємства ви знаєте?

10. Як провести оцінку прийнятного темпу зростання підприємства?

Література: основна [3 – 5]; додаткова [14; 25].

Тема 12. Антикризове фінансове управління на підприємстві

Питання для самостійного опрацювання

1. Інституційні аспекти антикризового фінансового управління.

2. Фінансова санація як складова антикризового фінансового управління підприємством.

3. Оцінка ефективності антикризового фінансового управління.

4. Огляд зарубіжного досвіду антикризового фінансового управління підприємством

Підготовка до семінарського заняття

Тема: напрями та інструментарій виведення підприємства зі стану фінансової кризи

1. Формування стратегічних цілей фінансового оздоровлення підприємства.

2. Механізми усунення неплатоспроможності підприємства.

3. Механізми відновлення фінансової стійкості підприємства.

4. Механізми забезпечення фінансової рівноваги в процесі розвитку підприємства.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте сутність поняття "криза".

2. Які фактори спричиняють розвиток фінансових криз на підприємстві?

3. Виділіть симптоми прояву фінансової кризи.

4. Стадії розвитку фінансової кризи на підприємстві.

5. Класифікаційні аспекти фінансових криз підприємства.

6. Розкрийте зміст та головну мету антикризового фінансового управління підприємством.

7. У чому полягає діагностика кризового стану підприємства?

8. Охарактеризуйте зміст етапів процесу антикризового фінансового управління підприємством.

9. Як проводиться вибір напрямів механізмів фінансової стабілізації підприємства, адекватних масштабам його кризового стану?

Література: основна [3]; [8]; додаткова [12; 18; 18; 22; 27; 29].

Рекомендована література

Основна

1. Балабанов И. Т. Финансовый менеджмент. Теория и практика / И. Т. Балабанов. – М. : Перспектива, 2009. – 656 с.
2. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бланк. – К. : МП "ИТЕМ лтд Украина", 1996. – 534 С.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2010. – 528 с.
4. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон ; пер. с англ. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 544 с.
5. Ван Хорн Джеймс К. Основы финансового менеджмента : / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович мл. ; пер с англ. – М. : ООО "И. Д. Вильямс", 2010. – 1232 с.
6. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 768 с.
7. Савчук В. П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент / В. П. Савчук. – М. : Companion Group, 2008. – 880 с.
8. Финансовый менеджмент : підручник / [кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін]. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.
9. Финансовый менеджмент / под ред. Г. Б. Поляк. – М. : Волтер Клувер, 2009. – 608 с.
10. Финансовый менеджмент: теория и практика : ученик / под ред. Е. Стояновой. – М. : Перспектива, 2009. – 656 с.
11. Шелудько В. М. Финансовый менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.

Додаткова

12. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с.
13. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – К. : НИКА-Центр, 2007. – 768с.
14. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колисник. – К. : Издательский Дом "Максимум", 2006. – 332 с.

15. Коллас Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы / Б. Коллас. – М. : Финансы – ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
16. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / О. П. Крайник. – Львів : Дакор, 2000. – 260 с.
17. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
18. Мельникова М. О. Аналіз адекватності методів і прийомів кількісної оцінки фінансового стану підприємства / М. О. Мельникова // Теорія та практика державного управління. – 2010. – № 4 (31). – С. 334-342.
19. Методы оценки вероятности банкротства предприятия : учебн. пособ. / И. И. Мазурова, Н. П. Белозерова, Т. М. Леонова, та ін. – СПб. : Изд.СПбГУЭФ, 2012. – 53 с.
20. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: практические вопросы с анализом деловых ситуаций. Электронный ресурс / В. П. Савчук. CD.
21. Стоянова Е. Финансовый менеджмент в условиях инфляции / Е. Стоянова. – М. : Перспектива, 2009. – 656 с.
22. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.
23. Финансовое управление компанией / под общ. ред. Е. В. Кузнецовой. – М. : Фонд "Правовая культура", 1995. – 383 с.
24. Хелферт Э. Техника фінансового анализа / Э. Хелферт ; [пер. с англ. под ред. Л. П. Белых]. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 672 с.
25. Хруцкой В. Е. Внутрифирменное бюджетирование / В. Е. Хруцкой, Т. В. Сизова, В. В. Гамаюнов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 400 с.
26. Шеремет А. Финансовый анализ предприятия / А. Шеремет, Р. Сайфулин. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 160 с.
27. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2006. – 528 с.

Ресурси мережі Інтернет

28. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки : Наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р. № 170 "Про затвердження Методики аналізу фінансово-

господарської діяльності підприємств державного сектору економіки", зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 березня 2006 року за № 332/12206 [Електроний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

29. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства : / Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. №14 "Про затвердження Методичних рекомендацій по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства" (зі змінами та доповненнями, внесеними наказом Міністерства економіки України від 06.03.2006 р. № 81) [Електроний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

30. Методичні рекомендації щодо застосування критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та Фонду державного майна від 18 грудня 2003 року № 375/2298 "Про затвердження критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки", зареєстрований в Міністерстві юстиції 30 грудня 2003 року за № 1268/8589 [Електроний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

31. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312 [Електроний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

32. Сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

33. Сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : www.me.gov.ua.

34. Сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

35. Сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

36. Система розкриття інформації на фондовому ринку України. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ"

для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання

Укладачі: **Журавльова** Ірина Вікторівна
Берест Марина Миколаївна
Полтініна Ольга Павлівна

Відповідальний за випуск **Журавльова І. В.**

Редактор **Бутенко В. О.**

Коректор **Бриль В. О.**

План 2014 р. Поз. № 59.

Підп. до друку Формат 60 x 90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. 2,75. Обл.-вид. арк. 3,44. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи Дк № 481 від 13.06.2001 р.